

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:30
sssjournal.com

pp.557-571
ISSN:2587-1587

2019 / February / Şubat
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 01/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 20/02/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 20.02.2019

MANEVİ DESTEK HİZMETLERİ VE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
PASTORAL CARE SERVICES AND PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS

Dr. Hafsa KESGİN

DİB Uzmanı, hafsasenses@hotmail.com

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1252>

Reference : Kesgin, H. (2019). "Manevi Destek Hizmetleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı", International Social Sciences Studies Journal, 5(30): 557-571.

ÖZ

Manevi destek hizmetleri son yılların önemli konu başlıklarındandır. Öteden beri toplum içinde pratikte var olan manevi destek hizmetleri ancak son yıllarda kurumsallaşmaya başlamıştır.

Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Aile ve Dini Rehberlik Bürolarının kurulması ve Diyanet ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında yapılan protokollerle Diyanet teşkilatı da manevi desteklere yardımcı olmaktadır. Çalışmada öncelikli olarak manevi destek tartışmalarına kısaca değinilecektir. Daha sonra Diyanet teşkilatının manevi destek hizmetlerine katkısı ve uygulamaları değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Manevi Destek, Diyanet Teşkilatı, Aile ve Dini Rehberlik Büroları, Manevi Rehberlik

ABSTRACT

Pastoral care services have become important topics of the recent year. The spiritual support services that have existed in the society for centuries, have begun to be institutionalized in recent years.

Especially with the establishment in the Diyanet Family Guide Service and the protocols between the Diyanet and the ASPB, the Presidency of Religious Affairs so helps spiritual support. In this study, first Pastoral care debates will be mentioned briefly. Then, the contributions and practices of the Presidency of Religious Affairs to the spiritual support services will be evaluated.

Keywords: Pastoral Care, Presidency of Religious Affairs, Family Guide Service, Spiritual Guidance

1. GİRİŞ

19. ve 20. Yüzyıllar yoğun bir şekilde pozitivizm ve buna bağılı olarak da modernleşmenin görüldüğü yüzyıllar olmuştur. Modernizmin altın çağı kabilinden olan bu yıllarda toplumda dini anlayışın ve bu anlayışın hayata yansımalarının zamanla tamamen yok olacağı şeklinde bir öngörü vardı (Köse, 2015, 2). Hayata maddi perspektiften bakan bu anlayış insanı da maddi boyuta ve maddi ihtiyaçlara indirgemişti. Yaşadığımız yüzyıl bu öngörünün büyük oranda gerçekleşmediğini bize yaşayarak öğretti. 1950'li yıllardan sonra paradigma değişimi olmuş, katı pozitivizm terk edilmeye başlanmış, bu bağlamda özellikle 1960 sonrası başta Batı ülkeleri olmak üzere dünyanın hemen hemen her yerinde manevi olana yönelik eğilimler artmış ve manevi ihtiyaçlar gün yüzüne daha fazla çıkmaya başlamıştır. Manevi ihtiyaçlar ve destekler arttıkça manevi hizmet, akademik camia başta olmak üzere bürokraside, kurumlarda ve uygulamalarda daha fazla gündeme gelmiştir. (Erkol, 2015: 139)

Seküler bir toplum anlayışını yansıtan Batı toplumlarında manevi desteği gündeme almak başlangıçta önemli tartışmalara eşlik etmişti. Bunda biraz da toplumun manevi desteğe yüklediği anlam etkili olmuştu. Bunun yanında manevi desteğin sınırlarının nasıl çizileceği de bu tartışmalara önemli ivme kazandırmıştı. Bazıları manevi danışmanlığı dinden ayrı görürken, bazıları da onun Yahudilik ve Hristiyanlık dayanaklarını referans göstermişti. (Baygeldi, 2018)

Ülkemizde de son yıllarda artan oranda manevi destek hizmetleri gündeme gelmekte, hem Diyanet İşleri Başkanlığı hem de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının uygulamaları her geçen gün varlığını daha fazla hissettirmektedir. Esasından manevi destek, yüzyıllardır toplumun kültüründe ve değer kodlarında mevcut, yaygın bir uygulaması da olan bir destek türüdür. Ancak son yıllarda manevi desteğin teorik ve kurumsal boyutları da ön plana çıkmaktadır. Manevi destek çalışmaları analiz edilirken, Diyanet teşkilatının bu konuda neler yaptığının değerlendirilmesi yapılacak, diğer taraftan öneriler de getirilecektir.

Kurumların uygulamaları arttıkça doğal olarak yazın alanında da teorik ve uygulama boyutuyla manevi destekler tartışılacaktır. Son yıllarda merkezi yönetim kurumları yanında, sivil toplumun manevi danışmanlık hizmetleri verilmekte ve üniversitelerin de sosyal hizmet bölümlerinde- İstanbul Üniv. ve Yalova Üniv. Sosyal hizmet bölümlerinde olduğu gibi- manevi destek hizmetleri başlığında dersler okutulmaktadır.

Manevi desteğe olan ihtiyaç insanın manevi boyutuyla ilgili durmaktadır. İnsanın bir bütün olduğu, dolayısıyla ona bütüncül yaklaşılması gerektiği üzerinden hareketle konuya yaklaşıldığında, manevi desteğin insanın ihtiyaç duyduğu bir destek olduğu sonucuna ulaşırız.

İnsana bütüncül yaklaşmak, insanın bio-psiko ve sosyal boyutlarının birlikte değerlendirilmesidir. Manevi destek, insanların yaşadığı soruna da çözüme de bütüncül olarak yaklaşan teori ve uygulamalara katkı sağlar. Bu bütüncüllüğü elde etmek için, bireye ve çevresine anlam yükleyen ve onu anlamlı hale getiren manevi desteğin tam olarak neyi ifade ettiğinin ortaya konulması gerekir. Aynı zamanda sınırlarının ve anlam dünyasının da doğru olarak belirlenmesinde yarar vardır. Bu açıdan öncelikli olarak manevi kavramını tanımlamakla çalışmaya başlamak gerekmektedir. Manevi kavramına yüklenen anlamların farklılaşması zamanla kafa karışıklığına da yol açabilmektedir. Dolayısıyla manevi destekle birebir aynı anlam içeriği kastedilmese de kavrama yüklenen anlamın benzerliklerinin fazla olması beklenir.

Çalışmanın amacı, manevi hizmetlerin değerlendirilmesinin yapılarak, bu konuda Diyanet teşkilatının uygulamalarına değinmektir. Buradan hareketle manevi destek konusunda sorunları tespit edebilmek ve çözüm önerileri ortaya koymaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da manevi destek hizmetlerinin yaygınlaşmasından kaynaklı bu hizmetlerin uzmanlarca yapılmasının gereği üzerinde durmaktır.

Araştırmanın önemi, manevi destekler insana bütüncül yaklaşımın bir sonucu olarak gittikçe önem kazanmaktadır. Özellikle sorun yaşayan dezavantajlı gruplar, mahkumlar, hastalar, çocuklar, engelliler için daha önemli olan manevi danışmanlık hizmetleri birçok kurumun da ilgi alanına girmektedir. Yapılan çalışma ile Diyanet teşkilatının bu alanda yaptığı manevi hizmetler incelenmiş olacaktır. Manevi destek alanı yaygınlaşırken, diğer taraftan manevi desteğin araştırmalara konu edilmesi, toplumda ihtiyaç olan böylesi bir hizmetin uzmanlar tarafından yapılmasını dolaylı olarak da olsa destekleyecektir.

Araştırmada izlenen yöntem, bu çalışma ile elde edilen bilgilerin ve alanında önemli çalışmaların incelenmesi neticesinde nitel analiz olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Diyanet teşkilatı arasında yapılan sözleşmeler ve protokoller incelenmiştir. Konunun çerçevesi yapılan mevzuat ve protokollerle tespit edilmeye çalışılacaktır. Mevzuat özellikle uygulamanın nasıl olacağı ya da olması gerektiği konusunda fikir verecektir. Yine sorun alanı olarak manevi desteğin dini düşünce ile ilişkisi yanında, manevi destek hizmetlerinin mahiyeti, kimlere nasıl verileceği ve sonuçta manevi destekten ne beklenildiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın sorunu, manevi destek hizmetleri artmakta iken, bunun profesyonel şekilde yapılmadığıdır.

2. MANEVİ KAVRAMI

Manevi (spirituality) kavram olarak ruh ya da manevi (spirit) kelimelerine dayanmaktadır (Mathews, 2009: 4). İbranicede ruhun kelime karşılığı olan “ruah” nefes ve insanların ruhunun tohumu anlamını içermektedir. Bunlarla birlikte Latince “Spiritus” kavramı da kullanılır. Spiritus kavramı nefes, insan ruhu ve direnç anlamlarına gelmektedir. (Gilbert, 2006: 11). Manevi kavramı “görülmeyen, duygularla sezilebilen, ruhani, tinsel, maddi karşıtı” anlamına gelmektedir. Arapça bir sıfat olarak da "duyu organları olmaksızın kalp ile kavranıp bilinen şeye ait olan" anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla manevi, maddi olmayan, ruhani, ruha ait olan veya soyut gibi anlamları ifade etmektedir (Seyyar, 2010: 31). Diğer bir ifadeyle, manevi, maneviyatla veya inançla ilgili olup, maddi olmayan, manaya, ruha ve gönüle ait olan herşey olarak da ifade edilebilir. Maneviyat ise, vahiy kaynaklarından esinlenme sonucunda inancı güçlendiren her türlü düşünce, yaklaşım ve faaliyetlerdir (Seyyar, 2010: 31-33). Bu bağlamda maneviyatın “maddi olmayan şey” ve “moral” anlamlarına geldiğini söyleyebiliriz.

Klasik dönemden itibaren kullanılan maneviyat kavramı günümüzde değişime uğramıştır. Manevi kavramı, kişiye ait bireysel duyguları ifade eden ve her insanda bulunan öznel güç kaynakları, mutluluk ve enerji hisleri olarak tanımlanır (Kararımak, 2014). Bir diğer tanıma göre ise manevi olan, kişinin kendi varlığından daha üst bir güce inanması, kendisinin, doğanın ve yaratıcının iletişim halinde olma duygusu, bütünlük arayışı, yaşamda anlam ve amaç arama şeklinde ifade edilmiştir (Kararımak, 2014: 49). Bu tanımlamalar sonucunda manevi kavramının kişinin kendisinden üstün gördüğü bir varlığa anlam yüklenmesiyle ilişkili olduğu görülmektedir. Esasen manevi kavramı tanımından da görüleceği üzere, klasik dönemlerde din kavramıyla iç içe kullanıma sahipken günümüzde, insanın içinden gelen ve kısmen dinden soyutlanmış öznel bir duygu olarak tanımlanmaya çalışılmaktadır. Çalışmamız açısından bizi ilgilendiren daha çok manevi desteğin anlamını betimlemektedir.

Maneviyat, bir yandan kişiyi hayata bağlarken, diğer yandan kişinin benlik duygusunu da olumlu olarak destekler. İnsanın, sevme, saygı duyma, mutlu olma ve başarıya potansiyelini güçlendirir. Maddi olana göre manevi yöndeki sıkıntılar daima daha zor, daha çetin ve katlanılması daha güç sıkıntılardır. (Söylev, 2014:213) Yoğun manevi buhran yaşayanlar için hayat anlamını yitirir, yaşamının bir değeri kalmaz. Bu sebeple insan maddi olandan daha çok fazla manevi sıkıntı içindeyken yardıma ihtiyaç duymaktadır. (Cebeci, 2012: 79)

2.1. Manevi Desteğin Anlamı

İnsanlık varoluşundan günümüze kadar, varlık amacını sorgulayarak, neden yaşadığını, nasıl yaşamayı gerektiğini, niçin var olduğunu anlamlandırmaya çalışmıştır. Guttman (2008)'a göre bu durum insanın ruhsal ve manevi boyutunu ifade eder. Bu da kişinin özgür olma isteğinden, arayışından ve kendisinin yaptığı seçimlerden dolayı taşınmış olduğu sorumluluktan kaynaklanmaktadır (Okan ve Ekşi, 2017: 163). Bu durum insanı varoluşsal gerçekliğe ve anlama götürmektedir. Anlam arayışı, aynı zamanda özgürlük ve sorumluluk düşüncesinin sonucudur. Özgürlük ve sorumluluk birbirini ret etmez, belki kamçılar. Bu da insanın temel gerilimini ifade eder. Özgürlük ve sorumluluk seçimle tercih edilmekte ve manevi olana destek sağlayarak, kişiyi güçlü kılmaktadır. Daha doğrusu insanın hayatını daha anlamlı kılmasına destek olmaktadır. Bundan dolayı insanlık eski tarihten günümüze manevi anlam arayışı içine girmiştir. Son dönem modern çağda her ne kadar bu durum tamamen maddi gerçeklikle anlamlandırılrsa da günümüzde mana ve manevi arayışlar ve buna bağlı olarak da çalışmalar söz konusudur. Batı'da bu gerçeklikten hareketle anlam bulma ve anlam bulmayı amaç olarak ortaya koyan yaklaşımı ifade eden "logoterapi" kavramı üretilmiştir. Logoterapi, insanın her şartta ve durumda yaptıklarını ve hayatını anlamlandırmasına dayanmaktadır. (Frankl, 2013)

Batı toplumlarında özellikle 1980'li yıllardan itibaren sosyal bilimlerde manevi ve maneviyat -tinsellik, ruhaniyet, spiritüalizm gibi kavramlar manevi destek yerine kullanılabilir- terimleri daha fazla gün yüzüne çıkarak, literatürde karşılığını bulmuştur. Birçok Batı ülkesinin okullarında manevi destek dersleri okutulmaktadır. Özellikle Katolik okullarında manevi destek içeriğine ait birçok dersin okutulmakta olduğu bilinmektedir.

Son yıllarda artan oranda literatürde ve kurumsal uygulamalarda gündeme gelmesine rağmen, manevi desteğin ve maneviyatın çerçevesi ve sınırı konusunda tam bir mutabakat yoktur. İnsanın bütünlüğünün tamamlayıcısı, bazı durumlarda daha asıl olan yönüne manevi destek vurgu yapmaktadır. Zira manevi olan, insanın kendisini, psikolojisini, ruh halini, karakter ve mizacını destekler. İnsanın zihni durumu ve hayata bakış açısını olumlamaya destek olur.

Manevi destek hizmetinin en önemli işlevi bireyin kendisine, çevresine, topluma, yaratıcıya ve doğaya karşı yaşadığı yabancılaşma duygusunu yok etmesidir. En azından bu yabancılaşmayı azaltmaya katkı sağlar. Kişinin hayatına anlam katarak bu süreci destekler. Sonraki süreçte de manevi desteğin amacı bireyin hayatını anlamlı kılmaktır (Seyyar, 2010: 36). Manevi destek yaklaşımında insanın ruh ve beden birlikteliğinden müteşekkil olduğu inancı vardır. Özellikle kişinin psikolojisini hedef alarak onu olumlu etkilemeyi amaçlamaktadır. Hayatının başı boş olması kişiyi boşluğa düşürmekte, manevi destek ise insanın yaşamasını anlamlandırdığı gibi yaptığı işten de keyif almasını önerir.

Manevi destek, insanın bedeninin ve ruhunun bağlantısı gibi tüm insanlığın da benzer şekilde aralarında kopmaz ve sarsılmaz bağlar olduğuna yönelik inancı ifade eder. Bu yüzden bireyin ya da bireylerin içinde var olan merhamet, adalet, hak, diğergamlık, fedakarlık vb. bir çok ahlaki ilke ve erdem toplumsal ilişkilerde de gün yüzüne çıkmaktadır. Manevi destek bu açıdan yaklaşıldığı zaman bireyin içinde var olması yanında toplumsal olarak da karşılığını bulan bir kavram olmaktadır. İnsanlar arasındaki işlerde ve

toplumsal yarar konularında kişiye sorumluluk yüklemektedir. İnsanı böylece ortak iyiye ve yarara katkı sağlamaya teşvik etmektedir.

Manevi destek, bireyi çevresiyle bir bütün olarak değerlendirdiği için biyolojik/ bedeni boyutuna ruhsal/manevi boyutu da ekleyerek bireyin “bütün”ünü tamamlamaktadır. Zira, insan mekanik ve robotik boyutlu bir varlık değildir. Aynı zamanda ruhsal boyutu olan, duygusu, memnuniyeti, tatmini ve ruhi zevki de olan bir varlıktır. Bunlar ancak manevi desteğin varlığı ile güçlenebilmektedir.

Manevi destek o anlam dünyasına yeniden dönerek onu keşfetmeyi, bir nevi bireyi kendi gerçekliği içinde değerlendiren (Akbaş, 2017) ve ona göre yaklaşım ortaya koyan bir kavramı ifade eder. İnsanı manevi ve biyolojik/bedeni boyutuyla bütün görerek yeni bir anlayışı ifade eder.

Manevi destek, bireyin özünü ve kendisini keşfetmesine dayanır. Neden, niçin ve nasıl sorunlarını insana sorarak varlığını sorgular ve amacını belirlemeye destek olur. Bireyi/insanı maddi ihtiyaçlardan mürekkep gören anlayışlara köklü bir itirazdır. İnsanın manevi boyutunu ortaya çıkararak, manevi olarak insanı güçlendirmeyi ve desteklemeyi ifade eder. Böylece insan zorluklarla baş etme konusunda daha güçlü ve tutarlı, düştüğünde ise ayağa kalkma konusunda daha azimli ve kararlıdır.

Günümüzde Batı toplumları maddi sosyal yardımları dahi bu bakış açısına göre değerlendirmektedir. Önceleri kamu sorumluluğunda sosyal hak olarak görülen sosyal yardımların zamanla insanı teknik bir ilişkiye indirgeyen, bireyin ve toplumun hayırseverlik ve paylaşımcı ruhunu öldüren bir boyuta yol açtığı ifade edilerek, tek başına kamunun yaptığı sosyal yardımların insanın içindeki anlam dünyasını öldürdüğü eleştirisi dile getirilmiştir. Daha çok muhafazakar sosyal politikayı savunan bu yazarlar, sosyal uygulamayı aileye devretmek istemektedir (Kesgin, 2013). Oysa manevi destek, hayırseverliği kamu sorumluluğuna, kamu sorumluluğunu da hayırseverliğe feda etmeyen bir anlayışı açıklar. Dolayısıyla bireyi güçlendirirken, kamuya da sorumluluk yüklemektedir. En sonunda bireylerin çaresiz kaldıkları yerlerde devlet zorunlu olarak hizmet sunmaktadır.

Bireyleri ve devleti şekillendirmede dini düşünce ve hayata bakış açısı da önem arz etmektedir. Bu açıdan din kavramına yüklenen anlamın yanında manevi destekle ilişkisinin belirlenmesi kurumsallaşmayı ve hizmetin yönünü ifade etmede gereklidir.

3. DİN KAVRAMI

Din kelimesi Arapça bir kelimedir. Arapça deyn kelimesinden türemiş olduğu kabul edilmektedir. Deyn: "yükümlülük, belirli zamanda ödenmesi gerekli borç" anlamındadır. Cevherî dinin “âdet, durum; ceza, mükâfat; itaat” şeklinde başlıca üç anlamını verir ve terim olarak dinin bu son anlamdan geldiğini belirtir (es-Sihâh, “dyn” md.). Râgıb el-İsfahânî sadece “itaat” ve “ceza” (karşılık) anlamlarını kaydetmiştir. İbn Manzûr bunlara “hesap” ve “İslâm”ı da eklemiştir, Mütercim Âsım Efendi ise dinin otuzu aşkın anlamından söz etmiştir. Bunlardan dinin terim anlamını yakından ilgilendirenler şunlardır: Ceza ve karşılık, İslâm, örf ve âdet, zül ve inkıyad, hesap, hâkimiyet ve galibiyet, saltanat ve mülkiyet, hüküm ve ferman, makbul ibadet, millet, şeriat, itaat (Kâmûs Tercümesi, “dyn” md.). (Tümer, 1994) Buradan din'in: "Belirli zamanda ödenmesi gerekli borcun varlığı ve bu borcun ödeme biçimini düzenleyen kurallar olduğu görülmektedir. Din (religion) kavramı etimolojik olarak “religare” sözcüğünden gelmektedir. “Bağlamak” anlamına gelen “religare” kavramından kasıt ise Yaratıcıya olan bağlılıktır. Dinin özünde korku ile karışık saygı anlamlarını ifade etmektedir. Din (religion) kavramının özünde yüce güç olan “Tanrı” vardır.

Din, grupça veya toplulukça kabul edilen davranış ve düşünce sistemidir. Bu olgu, bireylere nasıl yaşayacaklarını ve davranacaklarını öğütleyen bir sistemdir. İnsanın Allah'a karşı sorumluluğunu, onun istediği ve belirlediği sınırlar içinde yaşamayı ifade eder. Dinin temel karakteristiği, metafizik varlıklara (Tanrı) inanç, metafizik duygulardan (cennet, cehennem, günah, sevap) kaynaklanan sevinçle, korkular, sırlar doğrultusunda Tanrı'ya ibadet etmektir.

Din kavramı evrenseli temsil eder. Tüm dinlerde bazı duygular ve hisler aynıdır. Tüm dinlerde Tanrı'ya karşı bir sorumluluk duygusu bulunmaktadır. Ayrıca dinlerin hepsi sembollere dayanmaktadır. Bu fiziksel semboller (cami, namaz, kilise, ayin vb.) Tanrı'ya olan metafizik duyguların cisimleşmiş halidir.

Her dini kültürün din kavramını ifade etmek üzere seçtiği kelimelere ait anlamların ortak noktasının "yol, inanç, adet, bağ, kulluk" olduğu söylenebilir. Bütün bu kelimeler, kökleri insanın iç hayatına dayanan ve sonuçları çeşitli davranışlarla ortaya çıkan köklü ve evrensel bir olguyu ifade etmeyi amaçlar. Diğer bir ifadeyle din bir inanç sistemini, pratik uygulamalarını, inancı ve bağlılığı ifade eder. İnanç ise bireyin iç alemi, kalbi ve gönlüyle direk bir ilişki içinde olduğu ve bunun da kişideki manevi duygu ve düşünceleri

etkilediği açıktır. Tarihin bütün devirlerinde ve bütün toplumlarda daima kendisiyle karşılaşılan evrensel bir olgu olan din, insanı hem içten hem dıştan kuşatan, onun düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplindir. İnsanlık aleminin manevi ve zihni gelişmesinde dinin ne kadar geniş bir paya sahip olduğu Ortaçağ Avrupa'sı ve Emevi, Abbasi, Endülüs Emevi ve Osmanlı mimari, sanat tarihi ve eserlerinde görülmektedir.

4. MANEVİYAT, MANEVİ DESTEK VE DİN İLİŞKİSİ

Maneviyat ve din geçmişten günümüze değin birbiri yerine kullanılan iki kavram olsa da aralarındaki ilişkinin niteliğine dair tartışmalar devam etmektedir (Tuncay, 2013). Birbirlerinin yerine kullanılıp kullanılmayacağı, dolayısıyla aynı anlama sahip olup olmadığı tartışılmaktadır.

Manevi duygu ve düşüncelerin, yaşam sürecinde ortaya çıkan bazı sorunları engelleyici özelliğe sahip olduğu görülmektedir (Kendler vd., 1997: 323-324). İnsanın sorun olarak gördüğü birçok şeyin gerçek sorun olmadığı ya da sorunların üstesinden ancak kişinin manevi olarak güçlenerek çıkabileceği algısını oluşturarak manevi destek, sorunları önleyici/engelleyici boyuta sahiptir. Sorun ortaya çıkmadan önce de sorun oluşuktan sonra da manevi destekler işlev sahibidir. Dolayısıyla manevi destekler, sorun oluşuktan sonra da kişiyi manevi olarak güçlü kılar. Bu durum sorunların üstesinden gelmeyi kolaylaştırır.

Maneviyat, kişinin yaşam deneyimleri ve sürecinin amaç, ahlaki iyilik ve anlam anlayışına odaklanması; kişinin kendisi, başkaları, evren ve hakikatle ilişkisini ifade eder. Yine mana, kişinin aşkınlık duygusuna kapılmasıdır (Canda ve Furman, 2010: 75). Dolayısıyla maneviyat, insanın kendisini, başkalarını, evreni, yaratılışı, hakikati tanımaya ve onlara anlam yüklemesine dayanmaktadır. Burada dinle doğrudan bağlantısı ortaya çıkmaktadır. Din ve maneviyat kişinin hayatına anlam kazandırabilir ve kişiyi güçlendirebilir. Din, maneviyatın bir boyutudur, maneviyat, kişinin hayatı anlamlandırması ve ona yüklediği anlamı ifade eder. Kişiyi güçlendiren ve kişinin tüm hayatını kapsayan bir inanç, değer, yaklaşımı olduğu kadar duygu ve hissiyatı da içerir. Hasta kişiye sabretmeyi, yakınları ölen kişiye maneviyatını güçlü kılmayı, yoksulu manevi olarak güçlendirmeyi salık vererek destekler.

Manevi olarak güçlendirilmiş bireylerin birçok yarara kavuşacağı açıktır. Bu tür yararlar arasında; sorunlarla baş etme, güçlüklerin üstesinden gelme, karar verme sürecinde kişinin güçlü kılınması, sosyal desteğin geliştirilmesi ve kişisel tutarlılık ve bütünlük (Fallot, 2001:112) sayılmaktadır. Manevi destek hizmetleri, bireylerin kendi gerçekliğinin farkına varmasının önemini vurgular. Kişinin kendi içinde var olan potansiyeli ortaya çıkarır, onu eyleme dönüştürerek bireyin kendisi ve çevresiyle ahenk içinde huzurlu bir şekilde hayatını idame ettirmesini sağlar (Armaner, 1973:199). Böylece kişiler kendi dışındakilerle (kişi, çevre, doğa ve yaratıcı) uzlaşma içinde olurlar. Bu uzlaşmayı din ve manevi ilişki sağlayabilir. Yine de aralarında farklılık söz konusudur. Manevi olanın kapsamı daha geniştir. Maneviyat dini de kapsayan bir süreci ifade eder. Manevi aynı din anlayışında olduğu gibi kişiye iç huzuru ve barışını vaat eder. Dolayısıyla zihin, ruh, beden, tasavvur, maddi olan manevi olan bunların hepsi bütünlük içinde değerlendirilmiş olur. Aynı şekilde manevi olan geçmişle gelecek, modern olanla gelenek arasında önemli bir köprü işlevi görür. Yine fiziki olanla metafizik arasında bağ kurulmuştur. Böylece kişi kendisi ile barışık bir şekilde ruhunu, metafiziğini güçlü kılmış olur. Bu durumda kişi sorunlarını ortaya çıkmadan önce engelleme potansiyeline sahipken, sorunlar vuku bulduktan sonra ise etkilerini ortadan kaldırma anlamında imkanlara sahiptir.

Din ve manevi destek aynı şekilde kişinin ruh sağlığını korumada da önemli bir işleve sahiptir. Örneğin manevi destek hizmetleri gören hastalar kendilerini ruh sağlığı bakımından daha iyi hissetmektedir. Ağır hastaların özellikle son anlarını yaşadıklarını farz ettikleri o dönemde onlara huzur ve sükunet telkin etmek onları rahatlatmaktadır. Öldükten sonra gelecek olan hayatla bağlantılarını kurmak, sevdiklerine kavuşacaklarını düşünmek onları huzura kavuşturmaktadır. Özellikle manevi destek uygulayıcılarının müracaatçıların kendi "dilini" kullanması ve kişinin aşkın gücüyle kurduğu ilişkiyi güçlendirmeye çalışması, bu süreci olumlu anlamda desteklemektedir (Erdem ve Kesgin, 2017). Manevi destek hizmetleri, sorunların çözüm noktasında psiko-sosyal ve fiziki boyutun yanı sıra manevi boyutu da ekleyerek kişinin karşılaştığı sorunlara çözüm üretmeye çalışır.

Kişinin aldığı manevi destek, iç disiplin, insani arzu ve istekler üzerinde kurulan denetim ve otokontrol, bireyin kendine güvenini sağlamlaştırarak benliği ile iletişimini sağlar. Manevi destek, zorluklara karşı mücadele etme azmini güçlendirirken, katlanma ve dayanma gücünü artırmaktadır. Bunun yanında yanlış davranışları terk etme ve kötü alışkanlıklardan uzaklaştırma, otokontrolü sağlamaya destek olmakta, dolayısıyla kişiyi sosyalleştirmeyi başarmaktadır. Güçlü bir maneviyat, güçlü bir birey, sağlıklı bir topluma

destek olarak görülebilir. Manevi destek kişinin ruh, beden ahengi ve toplumsal uyumuna destek sağlar. Bu da hem bireysel hem de toplumsal olarak kanaatimizce sağlıklı toplum idealine hizmet eder.

Din ve maneviyat arasında doğrudan ilişki olmasına rağmen daha önce ifade edildiği gibi aynı içerikleri ve anlamları ifade etmemektedir. Maneviyat aşkın bir varlıkla anlam ilişkisine girilerek onları, hakikati, kainatı ve ilişkileri anlamlandırması iken, din teorisi ve kuramıyla nesnelliği ve evrenselliği ifade eder. Maneviyat ise bireyselliği ve objektifliği tanımlar. Elkins'e göre (2015), maneviyat her insana açıktır. Maneviyat ve iç tatmin arayışı insanın doğasında vardır. Bu potansiyel ancak harekete geçirilince anlam kazanmaktadır. Bunu harekete geçirecek olan ise manevi destektir. Yani manevi destek maneviyatı güçlendirir, din de bu maneviyatı güçlendirmede önemli bir araçtır. Maneviyatın insani ve evrensel boyutuna manevi destek ve din katkı sağlayarak onu önce açığa çıkarabilir sonra da güçlendirebilir. Maneviyatın amacı merhamettir (Kılıç,2017: 121). Toplumsal ilişkilerde merhameti önceleyen manevi danışmanlık, özünde insanın/insanlığın mutluluğunu hedefler. İnsanların nasıl mutlu olacakları, barış ve güven içinde nasıl bulunacaklarını belirlemeye ve bunları gerçekleştirmeye yardımcı olur. Manevi destek, gelecek için umut aşlar. Eski olanla yeni gelecek olanı uzlaştırır. Bu açıdan kuşak çatışmasını azaltır, uyumu önceler. Birey ve toplum arasında gerilimi azaltmış olur.

Manevi destek bireyin manevi sorunlarına karşı telkinde bulunur. Çözüm arayışlarını destekler. Bireyi aşan sorunlar var ise teselli yolu ile kişiyi rahatlatır. Herhangi bir zor ya da zorlama manevi desteğin ruhunu yok eder. Konuşma, teselli ve tavsiye üzerinden hareket eder (Karagül, 2012 :22). Tam bu noktada hadislerde ifade edilen “din nasihattir” (Buhari, İman, 42) şeklindeki din tanımı da maneviyat ile din arasındaki sıkı ilişkiyi ortaya koymasından çok önemlidir. Zor durumda kalan ve hayata karşı mücadele azmi azalmış bireylere yönelik tavsiye ve telkinde bulunarak onların maneviyatları desteklenebilir. Bu bakış açısının zamanla kuramsal ve kurumsal yapıya etki etmesi beklenir. Özellikle kurumsal bağlamda devletin rolü gittikçe artmaktadır. Devlete de bireylerin arasında ortak aklın emrettiği iyiliği yaygınlaştırma, kötülüğü ise azaltma ve engelleme rolünü vermektedir.

Hollanda gibi ülkelerde manevi bakım, devletin yasal sorumluluğunu ifade etse de Türkiye’de manevi destek görece olarak yeni yeni gündeme gelmektedir. Hastaneler, hapishanelerde özellikle akut dönemdeki hastalarda daha çok Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) görevlilerince manevi destek yerine getirilmektedir.

5. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI VE MANEVİ DESTEK HİZMETLERİ

Ülkemizde bireyin ve toplumun maneviyatını daha çok dinle güçlendirmeye çalışan kurum Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Bu açıdan Diyanet teşkilatının manevi destek uygulamalarının incelenmesi din ve manevi destek arasındaki ilişkiyi daha kolay ortaya koymamıza yardımcı olacaktır.

Diyanet teşkilatında görevli kişilerle yapılan bir çalışmada din eksenli manevi destek hizmetleri uygulayıcılarının birçoğu, manevi destek hizmetlerini tanımlarken dini bilgileri esas alarak tanımlama yapmaktadır. Bazı Diyanet mensupları ise manevi destek hizmetlerini tanımlarken dini de kapsayacak şekilde manevi desteği tanımlamaktadır. Bu ikinci tanımda, sosyal faaliyetler ve kurslar gibi uygulamaların de manevi destek hizmetlerini kapsadığı düşünülmektedir (Erdem ve Kesgin, 2017: 129). Buradaki hizmet yaklaşımı din ve maneviyat ilişkisini ortaya koyma açısından önemli gözükmektedir. Bazı hizmet sağlayıcılar, manevi destekten dini anlarken, diğerleri manevi desteğin kapsamının daha geniş olduğundan hareketle dinin de manevi destek içinde bir unsur olduğunu kabul etmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, son yıllarda artan oranda manevi destek hizmetlerini desteklemektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile aralarındaki hizmet protokolleri de bunu göstermektedir. İlgili mevzuatta manevi desteği sağlama görevi de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na verilmiştir.

633 s. KHK 2/b ile Bakanlığın görevleri ifade edilmiştir. Buna göre görevi “sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir.

g) Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, kadın, engelli ve yaşlıların tespiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek, bu hizmetler için gündüzlü ve yatılı sosyal hizmet kuruluşları kurmak ve işletmektir.

ğ) Ailenin bütünlüğünü korumak, parçalanmış ailelerin korunmaya, yardıma ve bakıma muhtaç fertleriyle çocuklarına her türlü maddi, manevi ve sosyal destek sağlamak; bu amaçla gerekli planlamaları yapmak, eğitim faaliyetlerinde bulunmaktır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yanında, 1995 yılında manevi destek hizmetleri anlamında bir adım atılarak Diyanet teşkilatına önemli sorumluluk yüklenmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın amaçlarından en önemlisi, insanların hayatlarına anlam yüklenmesi ve bireye varlık amacını hatırlatmasıdır, manevi destek sağlama görevi de verilmiş oldu. Manevi destek kişinin anlam dünyasını keşfetmesine, kendini anlamlı kılma konularında onlara destek olmaktadır. Dolayısıyla manevi destek DİB'in amaçları ile uyumludur. DİB, manevi destek ve moral alanlarını hastane, cezaevi ve çocuk ıslahevleri olarak belirlemiştir (I.Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, 1995: 62-64). Yani cezaevlerinde mahkumlara, hastanelerde hastalara ve çocuk ıslah evlerinde çocuklara yönelik manevi destek hizmetlerini Diyanet personelinin vereceği protokole bağlanmıştır. Bunlar ayrıntılı olarak zikredilmek yerine genel esaslar olarak belirlenmiştir. Bundan sonraki başlıklarda Diyanetin yaptığı bu çalışmalar ele alınacaktır.

5. 1. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (ASPB) Bağlı Kurumlarda Kalan Çocuklara Uygulanan Manevi Destek Hizmetleri

Diyanetin manevi kapsamlı destek çalışması, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) ile 1989 tarihinde ilk uygulamayla başlamıştır. Daha sonra aynı konu ile ilgili olarak 74 nolu genelgede il müftülüklerine ve SHÇEK'ye bağlı kurum ve kuruluşlara Diyanetin destek çalışmasının bildirilmesi istenmiştir. 2007 yılında ise SHÇEK ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında protokol yapılmıştır. 2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuş ve ardından Diyanet İşleri Başkanlığı bu hizmetleri oluşturdukları Dini Rehberlik Daire Başkanlığı eliyle yürütmüştür (Din Hizmetleri, 2016: 66). Protokollerde çocuk yanında çocuğun anne- babası ve ailesi de öncelikli olarak ele alınmıştır. Bu protokolle,

- Ailevi problemlere yönelik çözüm öneriler ortaya koymak, danışmanlık hizmetleri vermek,
- Türk aile yapısının karakteristik özelliği de dikkate alınarak araştırma sonuçlarına dayalı eğitim ve seminerler düzenlemek,
- Aile bireylerinin doğru tepkiler vermesini sağlamak amacıyla, onları psikolojik, sosyolojik, ekonomik, hukukî, kültürel ve dini konularda bilgilendirecek, dinin yanlış onaylayacak bir referans olarak kullanılmasını önleyecek, aile bireylerinin her açıdan bakımı ve korunması gibi konularda bilgilendirme ve eğitimi faaliyetlerini yürütecek görevliler yetiştirmek,
- Ailelerin parçalanmasına yol açan sebepleri ortadan kaldıran tedbirler almak ve projeler geliştirmek,
- Çocuğun korunması ve çocuk haklarıyla ilgili duyarlılığı artırıcı faaliyetler yapmak,
- Özellikle dini ve milli günler olmak üzere çeşitli zamanlarda ahlaki, dini ve milli duyguları geliştirmeye yönelik etkinlikler yapmak,
- Protokolün amaçları doğrultusunda her türlü bilimsel etkinliği düzenlemek;
- Engellilere yönelik din hizmetlerine ağırlık vererek, ibadetlere katılma ve din eğitimi hizmeti alma imkanı sağlamak,

gibi hususlara yer verilmiştir. (Diyanet, 2007 ve 2018).

İlgili protokol çerçevesinde, İl ve İlçe Müftülükleri bünyesindeki dini açıdan uzman olan vaiz ve vaizeler bu amaçla görevlendirilmiştir. İlgili personelin söz konusu evlerde veya yurtlarda yapıları programlar, Kur'an öğretimi, sohbet etme, dini bilgiler öğretme, birlikte bazı programlara katılma, belli mekan ziyaretleri, özel gün ve gecelere ait özel programlar olmaktadır. .

DİB, hizmet kalitesi ve verimliliği artırma adına, SHÇEK'e bağlı yuva ve yurtlarda görev yapacak DİB personeline kendi bünyesinde hizmet içi kurslar vermektedir. İlgili personelin yaptığı faaliyetler de (Diyanet İşleri Başkanlığı Bilgi Yönetim Sistemi) DİBBYS üzerinden başkanlığa rapor edilmektedir.

Anne-baba yoksunluğu, ekonomik ve sosyal olumsuzluklar, başlarından geçen istenmeyen olaylar, geldikleri çevre, kuruluşlara geliş sebepleri, eğitim durumları, yaşadıkları ailevi, psikolojik, sosyolojik travmalar gibi çok çeşitli etmenler, onlara verilecek olan eğitimin oldukça zor ve farklı ilim dallarını kapsamasını gerekli kılmaktadır (Özdemir, 2012: 473).

5.2. Gençlere Yönelik Manevi Destek Hizmetleri

Diyaret İşleri Başkanlığı tüm kesimlere olduğu gibi gençlere yönelik de manevi destek hizmeti sunmayı amaçlamıştır. Bu çerçevede gençlere yönelik tüm hizmetlerine dair Gençlik ve Spor Bakanlığı ile imzaladığı 2018 tarihinde Başkanlık onayıyla yürürlüğe giren bir yönerge hazırlamıştır. Söz konusu yönerge, 2015 tarihli Diyanet İşleri Başkanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasında imzalanan işbirliği protokolüne dayanılarak yapılmıştır. Söz konusu yönergede temel yaklaşım “*gençlerin; bilgi, ahlak, erdem, estetik, ruh güzelliği ve merhamet duygusuyla yetişmelerine, milletimizi bir araya getiren değerlerin, insani haslet ve faziletlerin nesilden nesle aktarılarak üretilmesine katkı sağlayacak; toplumun geleceğe umutla bakabilmesi için insani erdemlerle donatılmış, her yönden iyi yetişmiş, ruhen ve beden dinamik bir gençliğe sahip olmasını temin edecek bir yaklaşım benimsenir*” (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, Madde-5 (1) şeklinde ifade edilmiş ve söz konusu bu hizmet manevi rehberlik ve din hizmeti olarak nitelendirilmiştir.

DİB, gençlere yönelik manevi destek hizmetleri çerçevesinde ilk olarak kurum içinde bu alanda hizmet verecek gençlere rehberlik ve öncülük yapacak gençlik koordinatörlerinin il ve ilçe müftülüklerince belirlenmesi gerektiğini ifade etti. Gençlik koordinatörleri DİB’in gençlere yönelik hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve takibinden sorumlu olacaklardır. Gençlik koordinatörlerinin gençlere yönelik manevi destek hizmetindeki esas rolleri, öğrenci yurtları, gençlik merkezleri ve gençlik kamplarında söz konusu olmaktadır. Bu mekanlarda gençlerle bir araya gelmekte, sorunlar tartışılmakta ve onlara rehberlik yapılmaktadır. Başkanlıkça manevi rehber olarak görevlendirilen personel ve ilgili kurumlar ile uyum içinde çalışmak ve bunun yanı sıra da öğrenci yurtları ve gençlik merkezlerinde manevi rehberler aracılığı ile yürütülen hizmetleri koordine etmek (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, Madde-10 (2/ğ/1)) şeklinde görevleri belirlenmiştir.

DİB’in gençlere yönelik manevi destek hizmetinin diğer ayağı ise, Diyanet Gençlik Merkezleri, okuma salonları, öğrenci evleri açmak ve gençlik kampları düzenlemek olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda ise Kredi Yurtlar Kurumuna (KYK) bağlı yurtlar başta olmak üzere öğrenci yurtlarında barınan gençlik merkezlerinden hizmet alan ve gençlik kamplarına katılan öğrencilere dini danışmanlık ve manevi rehberlik yapmak üzere Başkanlıkça personel görevlendirilmesine ve gençlik merkezleri gençlik kamplarına, başkanlığın personellerinin aktif katılımına karar verilmiştir. Söz konusu evlerde ve yurtlarda kalan öğrencilere uygulanacak manevi rehberliğe dair hangi konuların hangi başlıklar ve görevli tarafından inceleneceğinin belirlendiği müfredat ise Başkanlık tarafından belirlenmektedir. Bu müfredatta genellikle dini bilgiler, tarih şuuru ve medeniyet algısı gibi konular işlenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, Madde-15 (1)/16 (1)

26-27 Aralık 2015 tarihlerinde Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında iki günlük çalıştay yapılmıştır. Bu çalıştaydan sonra KYK yurtlarına sürekli bir personel görevlendirilmesine karar verilmiştir. (Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016: 62) Aynı şekilde 26 Şubat 2015 tarihinde de Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında “Değerler Eğitimi” işbirliği protokolü imzalanmıştır. Söz konusu protokol kapsamında bakanlığa bağlı yurtlarda, tesislerde, kamplarda ve gençlik merkezlerinde beden ve ruh sağlıkları ile manevi gelişimlerine katkıda bulunulması amacıyla gençlere, Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı görevliler tarafından din ve değerler eğitimi verilmesi kararı alındı. (Diyanet Protokol 2018) İlgili protokol çerçevesinde yapılan çalışmalarla genç bireylerin beden ve ruh sağlıklarına, manevi gelişimlerine katkıda bulunulması amaçlanmaktadır.

DİB’in gençlere yönelik manevi hizmetlerde işbirliği içinde bulunduğu diğer bir kurum ise Milli Eğitim Bakanlığı’dır. DİB bu çerçevede müftülüklerden her okuldan gönüllü olan gençlerden Başkanlığın çalışmalarını koordine etmek amacıyla temsilci belirlemesini ve söz konusu temsilcilerle periyodik değerlendirme toplantıları yapmasını talep etmektedir. 2018-2019 eğitim ve öğretim döneminde başlayacağı duyurulan bu çalışma ile gençlere ulaşılmak istenmektedir. Gençlik merkezlerinin okullara yakın olması ve gençler için cazibe merkezi haline dönüştürülmesi de diğer talepler arasındadır.

DİB’in genel hatlarıyla ifade edebileceğimiz çalışmaları gençlere yönelik hizmetler açısından umut vaat edici olduğu kadar emek ve yeterlilik isteyen bir boyuta da sahiptir. Bu amaçla Başkanlık bünyesinde çalışan personelin memur zihniyetinden çıkması gerektiği beklenilmektedir. Ayrıca, ilgili alanda istihdam edilecek personelin kendi özel alanları dışında din eğitimi, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet gibi farklı alanlarla da gerek hizmetiçi gerekse de sertifika programları çerçevesinde irtibat içinde olunmasını zorunlu kılmaktadır. Kısa vadede bütün bu çalışma alanlarındaki bilgileri mezcetmiş ideal sosyal hizmet elemanı bulmak zor olsa da uzun vadede yeterlilik açısından din, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet, din eğitimi gibi

alanlarda çok yönlü bir birikime sahip olan personelin oluşturulmasına kapı aralaması bakımından önemlidir.

5.3. Yaşlılara Yönelik Manevi Destek Hizmetleri

Yaşlılık döneminde insan, hayatının en aktif döneminden sonra artık durağan bir döneme girmekte ve gerek bedensel/fiziksel gerekse de psikolojik anlamda zayıflamaya doğru yol almaktadır. Söz konusu bu durum insanda ruhsal olarak çöküntüler de ortaya çıkarabilmektedir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, ilgili evrede maneviyat ve dinin insanı ayakta tutan güçlü bir dayanak olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yaşlılığın getirdiği psikolojik problemler karşısında güçlü durmak ve aktif hayattan artık daha pasif hayata geçmenin getirdiği boşlukta zamanını daha anlamlı geçirmek için dini inanç ve ibadetlerin yaşlılık evresinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Manevi ve dini desteğin yaşlılardaki ölüm korkusunu hafifletmede, arkadaş kazanmada, problem ve sıkıntılar karşısında çözüm bulmada, çaresizlik durumunda rahatlamada, duygusal boşluğun doldurulmasında etkin bir role sahip olduğu toplum tarafından kabul edilmektedir.

Huzurevlerinde yapılan her türlü manevi destek ve faaliyet SHÇEK ve Diyanet İşleri Başkanlığı arasında yapılan protokoller doğrultusunda yapılmaktadır. İlgili protokol çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyetlerinin ilk adımını konuyla ilgili verilen hutbeler, vaazlar, konferanslar broşürler, yazılı ve görsel yayınlar, kamu spotları oluşturmaktadır. İlgili diğer ayak ise huzurevlerinde kalan yaşlılarımıza yönelik sürdürülen manevi destek hizmet çalışmalarıdır. Bu doğrultuda müftülüklerle beraber oluşturulan programlarla ziyaretler, sohbetler, rehberlik faaliyetleri, ibadetler, etkinlikler yapılmaktadır. Bunlar arasında önemli dini gün ve gecelerde programlar planlama, belirli aralıklarla huzurevleri ziyaretleri, ASPB'ye bağlı kurumlarda kalan çocuklarla buluşmalarını sağlama, birebir yüz yüze özel görüşmeler yapma, isteyene Kur'an öğretimi gibi faaliyetler sayılabilir. (Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016: 64-65). Bu hizmetler, yaşlıların sevgi, ilgi, moral, güven, inanç gibi manevi ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir yer tutmaktadır.

5.4. Engellilere Yönelik Manevi Destek Hizmetleri

Engelli çocuğu olan ailelerin ve engelli bireylerin öncelikle içinde buldukları durumu kabullenme daha sonra bu duruma dair duygu, sıkıntı ve zorluklarla baş edebilme, çevredekilerin gösterdikleri olumsuz davranış ve tepkilerden daha az etkilenme ve buldukları konumu daha anlamlı kılabilme açısından manevi desteğin gerekliliği açıktır. Zira yapılan çalışmalarda bireylerin karşılaştıkları ölüm, hastalık gibi olumsuz durumlarda %78 oranında dini referanslara yöneldikleri ifade edilmektedir (Kula, 2012: 89). Engelli olan ya da engelli bir çocuğa sahip olan bireylerin "kendilerinin neden engelli olduğu" veya "neden böyle bir çocuğa sahip olduğu" sorularına dini ve manevi değerlere dayanarak cevap verdikleri ve bu durumu Allah'ın takdiri ve bir imtihan olarak kabul ettikleri gözlenmiştir. Ayrıca, engelliler kendilerine yapılacak olan manevi, dini destek ve motivasyonun da faydalı olduğunu ifade etmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı manevi desteğe ihtiyacı olan grup arasında engelli ve onların ailelerinin de olması gerektiği bilinciyle engelli ve ailelerine yönelik yeni bir proje yaptı. İlgili proje kapsamında bu alanda koordinatör olarak görev yapacak 111 din görevlisi 81 ilde engellilere ve ailelerine manevi rehberlik hizmeti sundu (Din Hizmetleri, 2016: 65). Her koordinatör görev yaptığı ilde kaç engelli bulunduğunu, bu engellilerin nerede, kimlerle yaşadığını ve ne iş yaptığı konusunda bilgi edinerek ve ailelerle belli aralıklarla görüşmeler yapmıştır. Bu proje ile şimdiye kadar sunular, toplantılar, bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Engellilerin katılımı ile yapılan bu sunularla engellinin hayata tutunması kolaylaştırılmıştır.

İl koordinatörlerinin yanı sıra her ilçede de bu hizmeti organize edecek ve yürütecek ilçe koordinatörleri belirlenmiştir. İl ve ilçe koordinatörlerinin engellilere hizmet veren STK ve kuruluşlarla ortak çalışmalar yapması ve bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ile sürekli iş birliği halinde olmaları istenmektedir (Din Hizmetleri, 2016: 64).

DİB, Din görevlilerinin de proje kapsamında mahallelerinde ve çevrelerinde bulunan engellilerle özel olarak ilgilenmesini talep etmektedir. Engelli okul, kurs ve rehabilitasyon merkezlerinin periyodik aralıklarla ziyaret edilmesi, engellilere özel sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlenmesi, engellilerin manevi gelişimlerine katkıda bulunacak faaliyetlerin planlanması, özellikle engelli ailelerinin psikolojik, manevi ve dini açıdan desteklenmesi için vaaz ve yüzyüze görüşmelerin yapılması müftülüklerin bu alana dair çalışmalarına örnek verilebilir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı engellilere özel 119 kurs bulunuyor. Bu kurslarda işitme, bedensel, zihinsel ve görme engelli yüzlerce öğrenci eğitim alıyor. Bu uygulama engelli birey ve ailelerinin sosyalleşmesi yanında manevi açıdan da tatmin olmalarını sağlamaktadır. Diyanet bu kurslara devam eden öğrencilerin dini ve manevi duygularını güçlendirmek amacıyla öğrencilerin kutsal mekanları ziyaret etmelerine de imkan sağlamakta, onlar umreye götürülmektedirler (Din Hizmetleri, 2016: 65). Bu kurslar engellilerin katılımına açık bir şekilde, yine temel dini bilgiler başta olmak üzere, bireylerin manevi olarak güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır. Engellinin ailesi, eşi, çocukları ve çevresi ile iletişimi, Hz. Peygamber döneminde engellilerle ilgili bilgiler de verilmektedir.

DİB'in manevi destek hizmeti verdiği gruplar arasında protokol yapılmayan tek alan engelli grubudur. Yapılan faaliyetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile yapılan koordineli çalışmaları (Din Hizmetleri, 2016: 65) ve kurumun kendi içinde resmi yazışmaları ve projeleri bağlamında sürdürülmektedir. Bu bağlamda daha etkin faaliyet yapılabilmesi için işbirliği protokollerine ihtiyaç vardır.

5.6. Adalet Alanında Manevi Destek Hizmetleri

DİB'in manevi destek uygulamalarının yapıldığı diğer bir saha ise adalet alanındadır. Bu alandaki manevi destek, cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülere yönelik hizmetleri kapsamaktadır.

Yapılan protokollerle (Adalet Bakanlığı ve DİB, Protokol 2001 ve 2011) amaç şu şekilde belirtilmiştir:

- Cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin manevi duygularını güçlendirerek hem yaptıkları hata/hataların farkına vardırarak hem de bu hataların tekrarlamamalarını sağlayarak bu insanların topluma yeniden katılabilmelerini desteklemek,
- Tutuklu ve hükümlülerin dini duygularını bir motivasyon aracı olarak kullanılmasıyla bireyin kendi içinde barışık bir kişiliğe sahip olmasını sağlamak,
- Tutuklu ve hükümlülerin manevi duygularını güçlendirerek dini ve milli bir kimlik kazandırılmasını sağlamak,
- İnsanın “yaratılmışların en şerefli” olduğu konusunda bilinçlendirmek, hükümlü ve tutuklunun kendisine, topluma, yaratıcıya ve diğer canlılara karşı bir sorumluluk hissetmesini sağlamak,
- Manevi duyguların ihtiyacından ve gerekliliğinden bahsedilerek bunların önemini belirtmek,
- Tutuklu ve hükümlülerin yanlış din veya eksik din anlayışlarını düzelterek din konusunda doğru bilgilenmelerini sağlamak,
- Hükümlü ve tutukluların istekleri doğrultusunda Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in örnek kişiliğini anlatmaktır.

Amaçları bu şekilde ortaya konulan bu protokollerle, mahkumların ıslah edilmelerine destek ve daha sonrasında kendilerine ve topluma yararlı fertler olmalarına vesile olmak hedef olarak belirlenmiştir. Tutuklu ve hükümlülerin sadece manevi ihtiyaçlarını karşılamak hedeflenmemiş aynı zamanda sorunlarla baş etme ve bu kişileri güçlendirme de bu uygulamalarla hedeflenmiştir.

Cezaevlerinin ıslah edici yönü esasen 1960 tarihinden sonra söz konusu edilmiştir. Dolayısıyla cezaevlerine yönelik uygulamada, paradigma değişiminin olduğu 1960'lı yıllardan sonra farklı bir yaklaşım getirilmeye başlanmıştır. Bu yıllarda mahkumlara da yönelik tutum ve yaklaşım değişiklik göstermeye başlamış, bu mekanların ıslah boyutu daha fazla gündeme gelmiştir. Bu zihniyet değişimi beraberinde manevi destek hizmetlerini de getirmiştir. Dünyada sivil toplum, örgütlülük, sendikal hareketlere yönelik iyileştirmeler insana verilen değeri ortaya koyarken, diğer taraftan insanın bütün olarak el alındığı bu noktada motivasyonu ve psikolojisi de değer olarak ele alındı.

Bu zihniyet değişime uygun olarak DİB bu tarihlerde cezaevlerindeki hükümlü ve tutuklulara yönelik uygulamalara başlamıştır. Adalet Bakanlığı ile yapılan protokoller çerçevesinde DİB, müftülüklerle yolladığı genelge ile din adamlarına cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin manevi hassasiyetlerine uygun olarak onların hayata bakışını olumlu etkileyecek, onlara umut verecek görevlilerin manevi destek hizmetlerini sağlamasını istemiştir (Bulut, 1997: 53). Daha sonraları (1974) cezaevlerine diyanet görevlisi atanmıştır. Bu görevliler 2000'li yılların başlarına kadar daha çok vaaz ve irşat faaliyetleri ile manevi destek hizmetleri yürütmekteydi. Ancak 2001 yılında cezaevlerinde yapılan manevi danışmanlık hizmeti anlayışında yaşanan değişiklikle beraber, artık mahkûmların psikolojisini, sosyal durumunu ve

manevi dünyasını ele alan çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır (Özdemir, 2002: 77). Diyanet personelinin Adalet Bakanlığı ile yapılan protokol çerçevesinde, cezaevlerinde yaptığı manevi destek hizmetleri arasında din ve ahlak bilgisi verme, Kur'an öğretimi, aylık konferans düzenleme, manevi rehberlik yapmak ve dini sohbetler icra etme olarak sıralanabilir.

Bu çerçevede ilgili alanda manevi destek uygulamalarını yürütecek bireylerin sosyoloji, psikoloji alanında bilgi ve donanımına sahip olmaları şartı da getirilmiştir (Özdemir, 2008: 46). Yapılan seminer çalışmaları ve dışarıdan alınmış ders ve sunumlarla uzmanlık bilgisi geliştirilmiştir. Bu yıllardan sonra gittikçe uzmanlık alanı olarak gelişen manevi destek hizmetleri zamanla temel alanlardan uzmanlık bilgisine sahip kişilerden seçilmeye başlanmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının adalet alanındaki manevi destek çalışmaları zaman içinde daha da güçlenmiştir. 2015 yılı itibarıyla cezaevlerinde "Gözlem ve Sınıflandırma Merkezi" adıyla kurulan ekipte psikolog, sosyal çalışmacı, öğretmen ve doktorun yanı sıra manevi destek uygulayıcıları olan din adamlarına da görev verilmesi bunun en önemli göstergesidir (Gözlem ve Sınıflandırma Merkez Yönetmenliği, 2005: Madde 17).

5.7. Sağlık Alanında Manevi Destek Hizmetleri

İnsan, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken bir varlıktır. İnsanın her yönüyle sağlıklı olması bu bütünlüğün tüm olarak korunmasına bağlıdır. Diğer bir ifadeyle insan ruh ve bedenini oluşturduğu bir yapıya sahiptir. Bedenin iyiliği ruhu etkilediği gibi ruhun iyilik ya da kötülüğü de bedeni etkilemektedir. Hatta bazen ruhi sıkıntılar fiziksel hastalıklara sebep olmaktadır. Hastalıkların iyileşme sürecinde tıbbi müdahalelerin ve çeşitli sosyal destek uygulamalarının yanı sıra farklı manevi destek uygulamaları da tedavi sürecini hızlandırabilir ve hastanın tedaviye olumlu cevap vermesini sağlamasına destek olabilir.

Birey özellikle kronik hastalıklara yakalandığında daha fazla sıkıntılı bir sürece girmekte ve kendi yaşamının anlamı üzerine sorgulamalar yapmaktadır. Bu hastaların, sahip olduğu manevi ya da dini değerler, içinde buldukları zor durumla mücadele etme konusunda bu kişilere destek sağlayabilir (Tuncay, 2013). Ancak söz konusu duruma dair yani hastalık – manevi destek veya dini inanç arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmaların yeterli olmayışı bu ilişkinin boyutunu tam olarak ortaya çıkaramamaktadır.

Bu alana dair yapılan çalışmaların yetersiz olması, din ve maneviyat kavramlarının pozitivist bilim perspektifiyle değerlendirilmesi ve bunun sonucunda bilimsel bilgi ifade edemediklerinin iddia edilmesi manevi destek ve dini inanç arasındaki ilişkiyi ölçmeyi zorlaştırmaktadır (Miller ve Thoresen, 2003:24-26). Söz konusu iddia ve tartışmalar bilim felsefesi bağlamında halen devam etmektedir. Bu tartışmalar devam etse de, maneviyat ve dini inanç gibi değerlerin, hastalık süresince hastanın ruh haline etki ettiğini, intihar etme ve ölüm beklentisi gibi eğilimleri azalttığı ve sürece uyumu kolaylaştırdığı görülmektedir. (Bostancı Dastan ve Buzlu, 2007)

Hastaların bu süreçte neden dini inancına ya da manevi değerlerine yöneldiği sorusuna farklı cevaplar verdiği görülmüştür. Öne çıkan düşünce, insanın insanüstü bir aşkın güç ile iletişime geçme ve bu sayede iç huzura ulaşma durumudur. Herhangi bir dini inanca ve aşkın bir güce, yaratıcıya inanmayanlar içinse doğa, sanat, spor ve benzeri alanlara yönlendirme yapılması bu tür hastalar için manevi destek olarak nitelenebilir (Tuncay, 2013). Dini inanca sahip olmayan hastalara da manevi destek verilebileceği, yine de bu desteğin dini inançları olanlara daha rahat ve kolay verilebileceğini göstermektedir. Ülkemizde de vatandaşlarda dini duyarlılık ve dini hassasiyet söz konusu olduğu için hastanelerdeki manevi desteğin önemi ve gerekliliği daha ön plana çıkmaktadır.

Yukarıdaki gereklilikler sonucunda DİB'in girişimiyle, DİB ile Sağlık Bakanlığı ortak bir kararıyla hastanelerde yatarak tedavi gören hastalara "din ve moral hizmetleri" adı altında manevi destek hizmetlerinin sunulması görevi DİB'e verilmiştir. Siyasi tartışmalar ve konjektürel yaklaşımlar neticesinde uygulamaya itirazlar yükselmiş ve bazı odaların başvurusu sonucunda Danıştay uygulamayı durdurmuştur. 1994 yılında yürürlüğe giren uygulama 12.12.1995 yılında Ankara Tabip Odasının Danıştay başvurusu ile iptal olmuştur. (Danıştay Beşinci Dairesi, 12.04.1996 tarih ve 1995/3612 sayılı kararla yürütmeyi durdurma kararı vermiştir).

Sağlık Bakanlığı ile yapılan çalışmalar inişli çıkışlı bir yol takip etmesine rağmen 2015 yılından sonra paradigma değişimi ile manevi desteklerin önü sağlık alanında ciddi oranda açılmıştır. Hastalara yönelik manevi destek hizmetlerinin yapılmasının kabul edildiği bu yeni paradigmanda DİB ve Sağlık Bakanlığı arasında yapılan protokoller ile din kavramı yerine ondan daha geniş olan manevi kavramı kullanılmıştır.

Böylece manevi destek hizmetleri tamamlayıcı hizmet şeklinde hizmette yerini daha güçlü olarak almıştır. Protokolle “Diyanet İşleri Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığına bağlı hastane, kurum ve kuruluşlarda talep eden hastalara, hasta yakınlarına ve personeline, içinde buldukları şartlar göz önünde bulundurularak hastaların iyileşmelerine katkıda bulunmak amacıyla moral, motivasyon ve manevi destek sağlamaktır” denilerek bu amaç belirtilmiştir. (Hastanelerde Manevi Destek Sunmaya Yönelik İşbirliği Protokolü, Madde:1, 2015: 1)

DİB bu yıldan sonra ilk olarak, (2015) “Hastanelerde Manevi Destek Çalıştayı” adı altında bir çalıştay düzenlemiş ve Türkiye genelinde din psikolojisi, din eğitimi, din sosyolojisi, dini danışmanlık ve rehberlik alanlarında yüksek lisans veya doktora yapmış veya bu alanda çalışmaya gönüllü 1558 müftülük personeli tespit etmiştir. Daha sonra programın uygulanacağı pilot iller seçilmiş ve bu illerde görev yapacak olan yirmi kişi personel arasından belirlenmiş ve “hastanelerde manevi destek eğitimi” adı altında 200 saatlik bir eğitim programına tabi tutulmuştur. Ve bu seçilen personelin üç aylık bir süre zarfında görev yapacağı kararlaştırılmıştır. (Han, 2016, 100)

Üç aylık pilot uygulama bitimiyle, Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı, 27 Ekim 2015 tarihinde manevi destek hizmetleri uygulamasında görev alanlarla, uygulama esnasında yaşanan güçlü ve zayıf yönleri ele almak için “Sağlık Tesislerinde Manevi Destek Hizmetleri Pilot Uygulama Değerlendirme Toplantısı” gerçekleştirilmiştir. Bu toplantı sonucunda görevlilerin çalışma süresi 6 aya kadar uzatılmıştır (28 Ekim 2015- 27 Nisan 2016). Bunun yanında 22-24 Aralık 2015 tarihinde “Sağlık Tesislerinde Manevi Destek Hizmetleri Çalıştayı” yapılması kararı alınmıştır.

27 Nisan 2016 tarihine kadar planlanan pilot uygulama bu sürenin bitiminde bir altı ay daha uzatılmıştır. Ayrıca Sağlık Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı bu uygulamanın kapsamını genişleterek manevi destek hizmet uygulamasında sekiz il pilot il kapsamına alınmış ve 13 manevi destek uygulayıcısına ek olarak 76 personel daha manevi destek eğitim programlarına dâhil edilmiştir.

DİB, 04.05.2017 tarihinde yürürlüğe giren yeni bir yönerge yayınladı. Bu yönergede alanda çalışacak personelin yeterliliğine dair,

a) Lisans düzeyinde dini yükseköğrenim mezunu olmak.

b) Hastanelerde manevi destek hizmetine yönelik olarak Bakanlık ve Başkanlıkça ortaklaşa düzenlenen eğitimi başarı ile bitirmek.

(2) Alanla ilgili bir sertifika programı bitirmiş olmak ve/veya manevi destek alanında lisansüstü bir programdan mezun ya da halen okuyor olmak tercih sebebidir, şeklindeki esasları şart koşmuştur. (Sağlık Kuruluşlarında Manevi Destek Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönerge, Madde 5- (1)) Yine aynı şekilde 2017 yılında da bu alanda çalışacak personelin tespitinin yapılması ve ilgili personele sertifika programının uygulanmasına yönelik bir çalışma başlattı. Ve bu amaçla çalışmak isteyen personelin 08.12. 2017 tarihine kadar başvuru yapması istendi. Başvuru şartlarında görevlendirmelerin altı aylık periyotlar şeklinde yapılacağı ve ilgili personelin verimliliğine göre süreklilik arz edeceği ifade edilmektedir.

DİB, mevzuat üzerinde çalışmalarını protokollerle tamamlamış gözükmektedir. Bu aşamadan sonrası daha çok kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak ve tecrübeli personelden yararlanmak olacaktır. Diyanet bu çalışmalarında gösterdiği gibi manevi destek hizmetlerinde önemli bir aktör olarak yerini alacaktır.

6. SONUÇ

Dünya çapında gün geçtikçe manevi destek ve rehberlik çalışmaları daha fazla gündeme gelmektedir. Bu gündeme geliş daha çok ona yönelik ihtiyaçtan ve insanların manevi desteği talep etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu yaygınlığın artmasında insan talepleri yanında maneviyatın insanın güçlü yönünü ifade etmesi, insan için tamamlayıcı bir role sahip olması, müracaatçı kişilerin bedeni, ruhu ve maneviyatıyla bir bütün olduğu, bu bütünlüğü sağladığı müddetçe bireyin sağlıklı bir birey kabul edildiği gerçeği yatmaktadır. Bu gerçeklere rağmen maneviyat, manevi destek, manevi rehberlik, tinsellik gibi kavramlar üzerinde tartışmalar bitmiş değildir. Özellikle farklı kültür ve değerlerde farklı yansımaları söz konusu olmaktadır.

Manevi destek insanın yaratıcı, toplum, doğa ile ahengine de katkı sağlar. Kişinin dünyasını anlamlı kılar. Neden, niçin, nasıl gibi sorulara anlam kazandırır. Hayat dolu bireyler, ancak yaşamın anlamlı olduğuna inanan bireylerden müteşekkildir. Umutsuz, amaçsız, kötümser bireylerin elbette ruh ve beden uyumu bozulmuştur ve sağlıkları risk altındadır. Manevi destek ve rehberlik bu anlamda bireyi ve toplumu desteklemektedir.

Bu anlamda manevi destek sağlama görevi olan Diyanetin yaptığı protokollerin amacı ağırlıklı olarak hasta, mahkum ve çocuk hizmetlerinde tamamlayıcı manevi hizmetleri sunmak olarak değerlendirilebilir. DİB tarafından yerine getirilen manevi destek hizmetlerinin gelecekte de daha önemli bir hizmet kalemini oluşturacağı görülmektedir. Bu bağlamda Diyanet teşkilatının mesleki uzman personel eliyle bu hizmetleri sürdürmesi gerekmektedir. Gerek hastane gerekse hapisane ve diğer alanlarda hizmet sunanların vakit geçirilen mekan yanında kişilerin içinde bulunabilecekleri psikolojileri ve manevi destek hakkında temel bilgilere sahip olması gerekmektedir. Bu açıdan DİB ile ilahiyat fakülteleri ve üniversitelerin Sosyal Hizmet, Psikoloji, Sosyoloji, Sosyal Antropoloji ve Sağlık Bilimleri alanlarının işbirliği yapması gerekir. Bu işbirliği hem mesleki bilgiyi hem de hizmetlerdeki kaliteyi artıracaktır.

Çalışmanın bulgularından en önemlisi, manevi destek hizmetlerinin teorik ve uygulama boyutuyla daha fazla gündeme geldiğidir. Diyanet teşkilatı da bu hizmetlerin sunumunda önemli bir aktör olarak durmaktadır. Bununla birlikte bu hizmetleri diyanet teşkilatı uzmanlık konusu olarak değerlendirmek zorundadır. Batı toplumlarının aksine ülkemizde görece olarak daha yeni gündeme gelen manevi destek hizmetlerinde kafa karışıklılığının da ancak uzmanlıkla çözülebileceği gerçeğinin unutulmaması gerekir.

İlgili personelin yaptığı manevi destek faaliyetleri DİBBYS üzerinden başkanlığa raporlanmaktadır. Ancak yapılan bu faaliyetlerin belli bir standart ve plan çerçevesinde ve özel bir formasyon dahilinde yapılması daha pozitif ve verimli sonuçlar alınması açısından gereklidir.

Manevi destek hizmetlerinde çalışma yapmak, sadece dini bilgilerin uzmanlığa dayanmasıyla yerine getirilecek gibi gözükmemektedir. Bununla birlikte personelin daha fazla içerikli bir birikime ve donanımına sahip olması gerektirmektedir. Diğer bir ifadeyle sosyal hizmete muhtaç çocuklara manevi eğitim verirken sadece dini bilgi sahibi olmak yeterli değildir. Bu nedenle eğitimi verecek bireyin hem sosyal hizmet hem ilahiyat alanında uzmanlık yapmış olması istenilen sonuçlar için daha fazla gerekli görülmelidir. Manevi destek sağlayacak olan uzmanların ilahiyat alanında da bilgi sahibi olmaları işlerini olduğu kadar manevi destek talep edenleri de rahatlatır.

Yapılan bu çalışma Diyanet teşkilatının manevi destek hizmetlerinde önemli aktör olduğunu, yıllar içinde manevi danışmanlık hizmetlerini kurumun sürekli arttırdığını göstermektedir. Diyanet bir yandan hizmetlerin yaygınlığını arttırırken, diğer taraftan ise farklı kurumlarla işbirliği yapmaktadır. Özellikle Aile Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlıkları arasında işbirlikleri arttırılmaktadır. Manevi desteğe daha fazla ihtiyaç duyan hasta, mahkum, kimsesiz çocuklar gibi alanlarda Diyanet daha aktif olmaya başlamıştır.

Toplumun sorun yaşayan bu kesimlerine yönelik manevi destek ihtiyacının artmasına bağlı olarak kurumsal anlamda manevi destek hizmetleri de artış göstermektedir. Yapılan protokollerde mevzuatın manevi destek hizmetlerine yönelik imkan tanıdığı görülmekle birlikte uygulamadan kaynaklı sorunların varlığı göze çarpmaktadır. Bu sorunların başında kurumsal tecrübelerin azlığı önemli role sahiptir. yine soruna kaynaklık etmek bakımından yetişmiş uzmanların sayıca az olması da önemli görülmektedir.

Çocuk yuvası ve yetiştirme yurtlarında din hizmetleri vermek amacıyla görevlendirilecek personelin psikoloji, sosyoloji ve din eğitimi temelli mesleki formasyona sahip olmaları daha etkin ve verimli hizmet sunma açısından oldukça önemlidir. Zira buralarda barınmakta olan çocuk ve gençler özel ve dezavantajlı bir grup içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kuruluşlarda hizmet verecek olan personelin bu durumlar karşısında bilimsel ve psikolojik açıdan donanımlı olmaları sağlanmalıdır.

Yine sağlık alanında hizmet verecek personelin, hasta psikolojisi, hasta maneviyatı gibi konularda donanımlı olması hizmetlerdeki kaliteyi artıracaktır. Açıktır ki, nitelikli personelle verilecek olan hizmetler, kuruluşlardaki hizmet kalitesini ve verimliliği arttırmada en önemli etkidir.

7. ÖNERİLER

Manevi destek ya da manevi rehberlik kişileri güçlendirici olmalıdır. İnsanların kendi taleplerini odağa alarak yaklaşım sergilenmelidir. İhtiyaç temelinde tasarlanan manevi destek bireyin kendisini ve çevresini tanımasına destek olarak, onlarla doğru ilişki/iletişim kurmalıdır. Aynı zamanda motivasyonu geliştirici ve pozitif yaklaşım sergileyici boyutta olmalıdır.

Manevi desteğin yas, üzüntü, çöküntü, kırılma dönemlerinde daha fazla önem arz ettiği unutulmamalıdır. Bu açıdan hayatın zorluklarına karşı kişiyi güçlendirirken, baş etmesini de desteklemelidir.

Beklenmedik ve istenmeyen olaylara karşı kişinin depresyona girmemesi ve bunalımdan çıkması için manevi destek yol gösterici olabilmektedir. Yaşamın özellikle kriz ve felaket zamanlarında daha fazla

manevi olana ihtiyaç artmakta ve kendini hissettirmektedir. Manevi olanla irtibatın daha fazla olduğu bu zamanlarda doğal olarak manevi olan kendini daha fazla açığa vurur. Bu açıdan bakıldığında zaman manevi destek bir nevi pozitif terapi görevi yapmaktadır. Kişinin güçlükler karşısında baş etmesine destek olurken, travmayı azaltma ve olumlu bakış açısını destekleme rolü vardır.

Geçmişten günümüze bireyin ve toplumun yaşadığı sorunların en azından bir kısmı manevi boyutla ilgili olup, çözüm de manevi destekle mümkün görünmektedir. Bundan dolayı manevi destek insana yardım, kendini güçlendirme ve toplumda sağlıklı bir şekilde var olmak için olmazsa olmazlardan kabul edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, E., (2017). Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler, (2. Baskı), SABEV Yayınları, Ankara.
- Armaner, N., (1973). Psikopatolojide Dini Belirtiler, Demirbaş Yayınları, Ankara.
- Baygeldi, M.R., (2018). Manevi Danışmanlık Uygulaması-Mevcut Durum ve Öneriler, SETA Yayıncılık, İstanbul.
- Bostancı D., N. & Buzlu, S., (2007). Meme Kanseri Hastalarında Maneviyatın Etkileri ve Manevi Bakım, 9. Ulusal Meme Hastalıkları Kongresi, Ankara.
- Buhari, İman. 42. No'lu hadis.
- Bulut, M., (1999). *Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimi Görevi*, Diyanet İlmi Dergi, 35 (4), Ankara.
- Canda, E. R. & Furman, L. D., (2010), *Spiritual Diversity in Social Work Practice*, (2nd ed.), Oxford University Press, Newyork.
- Cebeci, S., (2012). Dini Danışma ve Rehberlik, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Din Hizmetleri (2016). DİB Rapor, Ankara.
- Erdem, M. & Kesgin, B., (2017). *Manevi Destek Uygulayıcılarının Manevi Destek Hizmetlerine İlişkin Görüşleri*, Yalova Üniversitesi SBE Dergisi, YIL: 7 (15), 124-140.
- Erkol, M., (2015). *Türkiye'de Dini Hayatı Anlamlandırmak: Dindarlık Olgusu ve Dindarlığın Ölçülmesi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (2), 131-161.
- Fallot, R. D., (2001). *Spirituality and Religion in Psychiatric Rehabilitation and Recovery From Mental Illness*, International Review of Psychiatry, 13, 110-116.
- Frankl, V. E., (2013). *İnsanın Anlam Arayışı*, (Çev. Selçuk Budak), Okuyan Us Yayınları, İstanbul.
- Gilbert, P., (2006). *Breathing Out-Breathing In, Reaching the Spirit: Social Perspectives Network*, SPN Study Day Paper Nine, London.
- Han, A., (2016). *Diyanet İşleri Başkanlığının Hastanelerde Yürüttüğü Manevi Destek Hizmetleri*, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Cilt 2, İstanbul.
- Karagül, A., (2012). *Manevi Bakım, Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)*, Dini Araştırmalar, 14 (40), 5-27.
- Kararırmak, Ö., (2004). *Tinsel Anlayışın Psikolojik Danışmadaki Rolü*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (22), 45-55.
- Kendler, K. S.; Gardner C. O., & Prescott, C. A., (1997). *Religion, Psychopathology, and Substance Use and Abuse: A Multimeasure, Genetic-Epidemiologic Study*, American Journal of Psychiatry, 1 (154), 322-329.
- Kesgin, B., (2012). *Sosyal Politikanın En Önemli Kurumu: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*, İnsan Hakları Yıllığı, (30), 41-54.
- Kesgin, B., (2013). *Kamu Sosyal Sorumluluğunda Sosyal Yardım*, Açılım Kitap, İstanbul.
- Kılıç, H. N., (2017), *Hümanist Psikoloji Bağlamında Maneviyat* (Ed: Halil Ekşi), Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat-Kuramlar ve Uygulamalar-, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Köse, A., (2015). *XXI. Yüzyıl Türkiye'sinde Gelenekle Modernite Arasında Din Algıları ve Dindarlık Formları: Sosyolojik Bir Bakış*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi , Cilt-Sayı: 49, 5-27.
- Kula, N., (2012). *Engelli Birey ve Ailesinin Psiko-Sosyal Sorunları ve Manevi Destek*, Din Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, İstanbul.
- Mathews, I., (2009), *Social Work and Spirituality*. Learning Matters, Exeter, London.
- Okan, N. & Ekşi, Halil (2017). *Logoterapi ve Maneviyat İlişkisi* (Ed: Halil Ekşi), *Psikoterapi ve Psikolojik Danışmada Maneviyat-Kuramlar ve Uygulamalar*-,Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, S., (2013). *Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarında (SHÇEK) Din Eğitimi Hizmetleriyle İlgili Problemler ve Çözüm Önerileri*, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II, Ankara.
- Seyyar, Ali (2010). *Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Söylev, Ö. F., (2014), "Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik", Uludağ Üniv. SBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.
- Tümer, Günay (1994), *DİA*, Cilt:9, ss.312-320.